

УДК 330.341

ПОСЛІДОВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ІМПУЛЬСІВ

THE SEQUENCE OF THE DEVELOPMENT MANAGEMENT OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM ON THE BASIS OF IMPULSES

Кононова І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, економіки
і управління персоналом підприємства,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Стаття присвячена дослідженню проблеми управління розвитком соціально-економічної системи в сучасних умовах. Подано узагальнююче уявлення щодо сутності соціально-економічної системи та окреслено основні проблеми її функціонування та розвитку. Обґрунтована необхідність вдосконалення управління розвитком соціально-економічної системи в умовах мінливого зовнішнього середовища. Встановлено, що сучасний підхід до управління розвитком системи має ґрунтуватися на виявленні та активізації імпульсів розвитку та передбачає застосування специфічних механізмів – драйверів управління розвитком. Розроблено послідовність управління розвитком соціально-економічної системи на основі імпульсів.

Ключові слова: соціально-економічна система, розвиток, управління розвитком, чинник, імпульс, драйвер.

Статья посвящена исследованию проблемы управления развитием социально-экономической системы в современных условиях. Дано обобщающее представление о сущности социально-экономической системы и обозначены основные проблемы ее функционирования и развития. Обоснована необходимость совершенствования управления развитием социально-экономической системы в условиях меняющейся внешней среды. Установлено, что современный подход к управлению развитием системы должен основываться на выявлении и активизации импульсов развития и предусматривает применение специфических механизмов – драйверов управления развитием. Разработана последовательность управления развитием социально-экономической системы на основе импульсов.

Ключевые слова: социально-экономическая система, развитие, управление развитием, фактор, импульс, драйвер.

The article is devoted to the research of the problem of management of the development of the socio-economic system in modern conditions. A generalizational presentation on the essence of the socio-economic system is presented and the main problems of its functioning and development are outlined. The necessity of improving the management of the development of the socio-economic system in the conditions of a changing external environment is substantiated. It has been established that the modern approach to the management of the development of the system should be based on the identification and activation of the development impulses and foresees the application of specific mechanisms – development control drivers. The sequence of the development management of the social-economic system on the basis of impulses has been developed.

Key words: socio-economic system, development, development management, factor, impulse, driver.

Постановка проблеми. Розвиток соціально-економічної системи є складним процесом, що протікає в динамічних умовах зовнішнього середовища, які вирізняються високим ступенем невизначеності, та характеризується суперечливими трансформаційними перетвореннями у самій системі, її будові, змінами внутрішніх параметрів її функціонування. Складність протікання цього процесу, його попадання під вплив багатьох чинників ставить перед науковцями складну як у теоретико-методологічному, так і у практичному плані наукову задачу щодо виявлення серед

чинників функціонування соціально-економічної системи тих, які можуть стати поштовхом до подальшого розвитку, спрямовуючи зміни у потрібному напрямку. Саме такі чинники можуть вважатися імпульсами розвитку, на виявлення та активізацію яких має спрямовуватися управління розвитком соціально-економічної системи з метою підвищення рівня розвитку, досягнення його стійкості з врахуванням рівня адаптивності системи до змін мінливого зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна економічна наука нагромадила

значний обсяг теоретичних знань та ідей, що дозволяють давати трактування законам розвитку різноманітних явищ. Окремі аспекти теоретичного обґрунтування сутності соціально-економічних систем та їх розвитку розглянуто в працях багатьох вітчизняних та закордонних вчених, таких як В. Александров, Г. Башнянин, З. Ватаманюк, Н. Вінер, І. Грабинський, М. Герасимов, Н. Гражевська, О. Єрохіна, Б. Кульчицький, В. Ляшенко, С. Мочерний, Е. Нойбергер, І. Пригожин, С. Роузфілд, Д. Чистилін, А. Чухно, Л. Шинкарук, М. Шніцер, Е. Юдін та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, уявлення про управління розвитком соціально-економічної системи мають дещо фрагментарний характер, обумовлений множинністю методичних підходів і сферою дослідження. З огляду на сказане, проблема встановлення послідовності управління розвитком соціально-економічної системи, виявлення її особливостей з врахуванням імпульсів розвитку має безсумнівну актуальність.

Постановка завдання. Головною метою статті є розробка послідовності управління розвитком соціально-економічної системи на основі імпульсів розвитку, що передбачає застосування специфічних механізмів – драйверів управління розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на зростання динамізму перетворень, що відбуваються в економіці України, для розуміння сутності цих змін необхідно мати чітко сформований понятійно-категоріальний апарат. Відповідно нашого дослідження такими поняттями є система, розвиток та імпульси.

Засновник теорії систем Людвіг Берталанфі [1] визначав систему як комплекс взаємодіючих елементів, що перебувають у певних відношеннях між собою та зовнішнім середовищем.

В роботах науковців різновиди визначення поняття «система» зустрічаються у такому трактуванні, як:

- система як довільна сукупність елементів;
- система як чітко структурована сукупність елементів;
- система як множина взаємопов'язаних елементів;
- система як сукупність взаємодіючих елементів;
- система як сукупність елементів, що мають певні системні ознаки.

Як зазначає О. Шкарупета центральною ланкою системи є сукупність її елементів [2].

У. Ешбі говорить про систему як таку, що здатна впоратися з вирішенням проблеми, за рахунок своєї різноманітності (складності) [1].

Аналіз існуючих визначень системи, представлених в науковій літературі, дає змогу виділити три основних конструктивних методологічних елемента, таких як зміст, структура та особливості розвитку.

Огляд різних трактувань поняття «система» показує, що можна виділити такі основні пов'язані з ним змістові аспекти, а саме:

1. Інженерне трактування – система як взаємозв'язаного набору елементів та способів їх з'єднання, які слугують певній меті;

2. Конструкторське трактування – система як проектування та створення певного комплексу методів і засобів, які дослідник або розробник застосовує для досягнення певної мети, для виконання свого завдання;

3. Науково-дослідницьке трактування – система як загальна методологія дослідження процесів і явищ, що відносяться до певної галузі людських знань;

4. Теоретико-пізнавальне трактування – система як спосіб мислення.

Під змістом системи будемо розуміти наявність впорядкованої певним чином безлічі об'єктів або їх частин з множиною зв'язків між ними і між їх властивостями.

Відповідно до філософського словнику слово структура виникло від лат. *Structura* – внутрішня форма, побудова. [3]. Тобто структура – це відносно сталий спосіб зв'язку елементів того чи іншого цілого, який є невід'ємним атрибутом всіх реально існуючих об'єктів і систем. Структура відбиває упорядкованість внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкту, що забезпечують його сталість, стабільність, якісну визначеність. Структурні зв'язки різного роду пронизують всі процеси, які відбуваються у системних об'єктах. Отже, структура системи виступає як єдність сталих взаємозв'язків між її елементами, їх впорядкованість у просторі і часі.

Для більш глибокого розуміння змісту системи необхідно відзначити такі її основні властивості:

- 1) самих елементів системи;
- 2) функціональні;
- 3) співвідношення;
- 4) самоврядування або управління.

Всі зазначені властивості системи в тій чи іншій мірі можуть розглядатися як закономірності для дослідження системи, але нас цікавить саме остання властивість – управління.

Оскільки основоположною тезою управління розвитком є вдосконалення, то особливості розвитку системи будуть залежати від її виду, структури та мети функціонування.

Мету функціонування системи можна розуміти як її призначення, місія, функції.

Прикладом загального тлумачення системи є визначення С. Мочерного, на думку якого система є комплексом підсистем, елементів та компонентів і притаманних їм властивостей, взаємодія між якими та середовищем породжує якісно або сутнісно нову інтегративну цілісність [4].

Поняття розвитку характеризує зміну стану системи в часі.

За визначенням В. Шинкаренка, М. Бурмаки розвиток представляє собою процес незворот-

них, закономірних та якісних зміни [5]. Подібних висновків дійшли і інші науковці, зокрема О. Бабина, О. Карпенко [6], В. Кулішов [7], І. Маркович [8].

На нашу думку поштовхом до таких зміни є саме імпульси.

Слово «імпульс» походить від латинського слова "impulsus" (удар, поштовх). У «Великому тлумачному словнику української мови» імпульс має наступні значення: 1) внутрішній поштовх, спонукання до якоїнебудь дії; 2) швидкий (короткочасний) стрибок значення якоїнебудь величини; 3) електричний сигнал у вигляді напруги або струму заданої форми; 4) раптове й короткочасне збудження в нервових елементах, зумовлене їх подразненням і спрямоване на виконання певних дій; 5) кіль-

кість руху, яка дорівнює добуткові маси тіла на його швидкість [9].

Проведені дослідження дозволили нам розробити послідовність управління розвитком на основі імпульсів, яка передбачає певний комплекс управлінських дій (рис. 1.).

Як видно з рисунку, першими етапами послідовності управління розвитком соціально-економічної системи є встановлення мети управління розвитком соціально-економічної системи, визначення внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку соціально-економічної системи на основі моніторингу, виявлення імпульсів розвитку соціально-економічної системи з врахуванням їх впливу на досягнення цілей розвитку, встановлення пріоритетності імпульсів розвитку системи, формування драйверів управління розвитком, що сприяють реалізації імпульсів розвитку у відповідності з виявленими пріоритетами, встановлення найбільш пріоритетного імпульсу розвитку, виявлення швидкості реакції системи на вплив імпульсу, вибір виду драйвера управління розвитком, розробка драйвера управління розвитком відповідного виду та його впровадження, вибір наступного за пріоритетністю імпульсу розвитку соціально-економічної системи, оцінка результатів впровадження драйверів управління розвитком.

Рис. 1. Послідовність управління розвитком соціально-економічної системи на основі імпульсів розвитку.

Після виявлення імпульсів розвитку соціально-економічної системи доцільно встановити пріоритетність імпульсів розвитку системи. З цією метою пропонується провести експертне опитування, яке дозволить виявити імпульси першого, другого, третього рівня пріоритетності тощо.

Наступним етапом є формування драйверів управління розвитком, що сприяють активізації імпульсів розвитку, у відповідності з виявленими пріоритетами. Цей етап варто розглянути більш детально. Перш за все, серед усієї множини імпульсів розвиток обирається найбільш пріоритетний за оцінками експертів. Саме для нього слід розробити драйвер управління розвитком в першу чергу.

Виявляється швидкість реакції соціально-економічної системи на вплив даного імпульсу та обирається вид драйвера управління розвитком, який варто застосовувати по відношенню до цього імпульсу з врахуванням швидкості реакції системи на його вплив.

Якщо система не реагує на вплив даного імпульсу розвитку, він не зможе бути реалізованим без відповідного драйверу управління. При цьому, необхідно застосовувати стартовий драйвер, який дасть змогу привести в дію систему у відповідь на імпульс розвитку.

Якщо реакція на вплив імпульсу розвитку є повільною, то доцільно застосовувати генеруючий драйвер управління розвитком, який дозволить створити умови для того, щоб забезпечити адекватну зміну стану систему у відповідь на певний вплив.

Якщо швидкість реакції системи на вплив імпульсу розвитку є помірною, то доцільно застосовувати прискорюючий драйвер, який здатен підвищити швидкість протікання змін стану системи, що виникають у відповідь на вплив даного імпульсу.

У випадку, коли система швидко реагує на вплив імпульсу розвитку, варто застосувати перетворюючий драйвер, який забезпечить перетворення потенційного впливу імпульсу на реальний.

Після вибору виду драйвера управління розвитком пропонується здійснити розробку драйвера управління розвитком відповідного виду та його впровадження, результати якого оцінюються на наступному етапі.

Далі обирається наступний за пріоритетністю імпульс розвитку і по відношенню до нього повторюються всі процедури від перевірки швидкості реакції системи на його вплив до розробки та впровадження драйвера управління розвитком певного виду.

Слід зауважити, що обов'язковим елементом послідовності є контроль, який має бути забезпечений на кожному з її етапів.

Висновки. Таким чином, було визначено послідовність управління розвитком соціально-економічної системи на основі імпульсів. Використання даної послідовності дозволяє виявити чинники розвитку даної соціально-економічної системи, встановити, які з цих чинників створюють імпульси розвитку, розробити драйвери управління розвитком соціально-економічної системи, здатної перетворити потенційний вплив імпульсів на реальний, з врахуванням пріоритетності імпульсів розвитку соціально-економічної системи.

На макрорівні драйвери управління розвитком передбачають формування такої конфігурації чинників розвитку, що включає і інфраструктуру, і логістику, і сприятливе підприємницьке середовище, і систему стійких регіональних, міжгалузевих і внутрішньогалузевих коопераційних зв'язків, управлінські традиції, розвиток соціального капіталу тощо. У той же час оптимальність поєднання цих чинників є значною мірою специфічною для кожної окремої національної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін: монографія. Київ: Знання, 2008. 431 с.
2. Шкарупета Е.В. Содержание системы управления знаниями и ее организационно-экономического механизма на предприятии. Креативная экономика. 2008. Т. 2. № 3. С. 84-89.
3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
4. Економічна енциклопедія: у трьох томах / відпов. ред. С. В. Мочерний. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. Т.3. 952 с.
5. Шинкаренко В. Г., Бурмака М. М. Дослідження сутності поняття «розвиток соціально-економічної системи». Економіка транспортного комплексу. Харків: ХНАДУ, 2013. Вип. 21. С. 73-86.
6. Бабина О. Є., Карпенко О. О. Розвиток економічної системи як процес реалізації її потенціалу. Економіка розвитку. 2013. № 4 (68). С. 57–61.
7. Кулішов В. В. Моделювання розвитку економіки в умовах глобалізації Бізнес Інформ. 2013. № 5. С. 13–16.
8. Маркович І. Б. Розкриття сутності поняття трансформації економічного простору в системі категорій розвитку національної економіки. Економіка розвитку. 2014. № 2. С. 77-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escr_2014_2_16.
9. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Петрун», 2002. 1440 с.